

МБДОУ “Детский сад №19 “Мичил” с.Борогонцы”
МР “Усть-Алданский улус (район)” РС(Я)

“Мотуок кеметунэн тарбах эрчиллиилэрэ”
/Улахан белех оболоругар/

Толордо: Сивцева Анна Федоровна

Борогонцы 2021

Төрөппүттэр уонна иитээччилэр болѳомтолоругар

Былыр былыргыттан үгүс омуктар тарбах сайдытыгар аналлаах элбэх оонньуулаахтар, дьарыктаахтар. Олортон кумаабынан, быанан, айылѳа матырыйаалынан, оонньуурдарынан уо. д.а. дарыгы аахпатахха даѳаны, аңардас тарбахтарынан оонньуулар, эрчиллиилэр олус элбэхтэр. Ол курдук тарбахтарынан араас фигуралары, ордук сөбүлээн кыыллары,көтөрдөрү онорон көрдөрүү, кинилэри араастаан санардыы, хамсатыы күүскэ тэнийбит. Бу оонньуулар оѳолор олох кыра эрдэхтэринэ, ол эбэтэр, оѳону көтөѳөн олорон улахан киһи оѳо тарбаѳын араастаан хамсатарыттан уонна бэйэни үтүгүннэрииттэн саѳаланаллар. Бары оонньуулар судургулара, ырыа, хоһоон араастаах көрдөөхтүк ытыллаллара , оѳо уонна төрөппүт икки ардыгар истин сыһыан үөскүүрүгэр улахан суолталаахтар.

Сахаларга тарбах оонньуулар эмиэ үгүстэр. Л.А. Афанасьев – Тэрис “һоп – паа” диэн /Дьокуускай,1994./ диэн оѳону үс сааһыгар диэри ийтиигэ аналлаах кинигэтигэр тарбах, илии хамсаныларыгар үөрэтэр элбэх холобуру аѳалар. Арыый обургу саастаах оѳолорго аналлаах оонньуулары П.К. Васильев, М.К. Охлопков “Сахалыы оонньуулар” /Дьокуускай,1992. /, А.С. Федоров “Өбүгэлэрбит оонньуулар” /Дьокуускай,1992./ диэн кинигэлэриттэн булуохха сөп.

Билинни кэмнэ ученайдар элбэх чинчийи, кэтээн көрүү түмүгэр оѳо тарбаѳа төһө имигэһэ, араас хамсанылары сатыыра, күннээѳи наадалаах предметэринэн сатаан туттара кини тыла сайдытын кытта быһаччы ситимнээх диэн түмүк онороллор. “В ходе физиологического изучения речи выявилось совершенно исключительное значение тонких движений пальцев рук для формирования функций речи” /М.М. Кольцова, М.С. Рузина. Ребенок учится говорить. Пальчиковый игротенинг. Санкт – Петербург, 1998./ Ол эбэтэр оѳону төһөнөн түргэнник, чуолкайдык санарда үөрэтиэххин баѳарар буоллаххына, олох кытатыттан тарбахтарын эрчийин диэн сүбэлииллэр. Ол иһин норуот мындыр өйүнэн айбыт оонньууларын сайыннаран, аныгылыы ис хоһоонноох үөрэтии туһалааѳын бэлиэтииллэр.

Оѳо тарбаѳын анаан – минээн эрчийи 6 – 7 ыйыттан саѳаланар. Бастаан утаа, биллэн турар, улахан киһи оѳо илиитин, ытыһын сэрэнэн имэрийэр, тарбахтарын биир –биир хамсатар. Маннык эрчийи хас күн аайы 2 -3 мүнүүтэ ытыллар. Салгыы оѳо улаатан истэѳин аайы, улахан киһини үтүктэрин көѳүлүүллэр. Бастакы эрчилли үгэс курдук ытыс таһыныыта. Кэлин уустугурдан араас фигуралары көрдөрөллөр, ырыанан – хоһоонунан арыаллыыллар.

Тарбах эрчиллиилэрин ыытыы судургу, ол эрэри сүрүн ирдэбиллэр тутуһаллаллара наадалаах:

- эрчиллииллэр хайаан да икки илиигэ оноһуллуохтаахтар;
- тарбахтар бары кыттыахтаахтар;
- дьарыктаныы күн аайы ыытыллыахтаах;

Ити курдук төрөппүт, иитээччи суолта биэрэн оҕолору кытта утумнаахтык дьарыктаннахтарына оҕо тыла сайдыытыгар сүнкэн көмөнү оноруохтарын сөп.

Орто бөлөх оҕолоругар

1. Илии салбаҕын илбийии.

Бэлэмнэнии: Ытыһы уонна илии көхсүн илбийии.

Толоруу: а) мотуогу ытыс иһигэр төттөрү-таары хатайдааһын

б) илиини остуолга умса ууран баран мотуогу илии көхсүгэр хатайдааһын

Хатылааһын: Икки илиигэ хардары-таары оноһулар.

2. Хайаҕаһы бүөлээ.

Бэлэмнэнии: мотуок остуолга олоччу турар, илиилэр остуолга.

Толоруу: икки илии тарбахтарын төбөтүнэн уларыта сылдьан хайаҕаһы бүөлүү баттааһын.

Хатылааһын: төһөнү онороргунан

3. Мотуогу эргитии.

Бэлэмнэнии: мотуогу туруору ортотунан сөмүйэ уонна ортоку тарбах икки ардыгар кыбытыы.

Толоруу: илиини эргитэ тутан мотуогу атын өттүнэн остуолга туруоруу.

Хатылааһын: төһөнү онороргунан, эрчилли кэнниттэн илиини сахсыйан сынньатыы.

4. Бараханы көтөбүү.

Бэлэмнэнии: илиилэр остуолга, мотуогу сытыары ортотунан сөмүйэ уонна ортоку тарбах икки ардыгар кыбытыы.

Толоруу: атын тарбахтары остуолтан араарбакка мотуогу икки тарбағынан эрэ өрө кетөбүү.

Хатылааһын: икки илиигэ 4-5 дылы

Улахан бөлөх оҕолоругар

1. Көтөбөр кыраан.

Бэлэмнэнии: илии салбаҕа остуолга ойоҕоһунан сытар. Мотуогу сытыары ортотунан сөмүйэ уонна ортоку тарбах икки ардыгар кыбытыы, атын тарбахтар төбөлөрүн хам тутан остуолтан өндөтүү.

Толоруу: илиини остуолтан араарбакка уна-ханас диэки хамсатыы.

Хатылааһын: икки илиигэ 4-5 дылы

2. Ытыска ыга тут.

Бэлэмнэнии: ытыс туруору бэйэ диэки, мотуогу сытыары ылгын чыккыйанан уонна эрэбэбинэн хам тутуу, атын үс тарбах көнөлөр.

Толоруу: иитээччи эттэбинэ (по команде) мотуогу икки тарбағынан ытыска ыга тардыы онтон тэйити.

Хатылааһын: 5-6 дылы хас биирдии илиигэ

3. Манна кэл!

Бэлэмнэнии: илии салбаҕа остуолга ойоҕоһунан, мотуогу сытыары сөмүйэ уонна ортоку тарбағынан хам тутуу, атын үс тарбах төбөлөрүн холбоон илиини остуолтан өндөтүү.

Толоруу: илиини остуолтан араарбакка уна-ханас кими эрэ ынырар курдук далбаатааһын.

Хатылааһын: 3-4 дылы

4. Моркуобу туур.

Бэлэмнэнии: Мотуок остуолга

Толоруу: тарбах төбөтүнэн мотуогу өрө тардыы, миэстэтин уларытан атын сиргэ туруоруу онтон тарбахтары саратыы.

Хатылааһын: 5-6 дылы

5. Күүстээхтэр.

Бэлэмнэнии: илии остуолга, мотуогу сөмүйэнэн уонна ортоку тарбағынан хам тутуу.

Толоруу: а) илиини остуолтан араарбакка үөһэ кетөбүү

б) уна-ханас хамсатыы

Хатылааһын: 4-6 дылы

Бэлэмнэний бөлөх оёолоругар

1. Тыгылааһын.

Бэлэмнэний: биир илии остуолга сытыары – мэхэй, мотуок сытыары илииттэн 20-25 см.

Толоруу: икки тарбағынан мотуогу тыгыы, мотуок мэхэй диэки төкүнүйэр. Тарбахтары уларыта сылдьан ытыы.

Хатылааһын: төһөнү онороргунан

2. Эриэн үөн.

Бэлэмнэний: Биир илиинэн мотуогу сытыары хам тутуу.

Толоруу: атын илии тарбахтарын уларыта сылдьан мотуогу төттөрү-таары төкүнүтүү.

Хатылааһын: төһөнү онороргунан

3. Кирилиэс.

Бэлэмнэний: мотуок остуолга сытар.

Толоруу: икки илии тарбахтарын төбөтүнэн уларыта сылдьан илиини остуолтан араарбакка эрэ мотуогу өрө көтөҕүү.

Хатылааһын: төһөнү онороргунан

4. Тиэрбэстэр.

Бэлэмнэний: мотуогу сытыары икки сөмүйэнэн хам тутуу.

Толоруу: эрбэҕи уонна сөмүйэни төбөлөрүнэн хам тутан тиэрбэс оноруу , ол кэнниттэн тарбахтары уларытан мотуогу эрбэҕинэн хам тутуу, сөмүйэни көннөрүү.

Хатылааһын: 4-5 дылы

5. Имигэс илиилэр.

Бэлэмнэний: мотуогу сытыары сөмүйэ төбөтүнэн хам тутуу.

Толоруу: мотуогу эрбэхтэргэ көһөрүү, сөмүйэлэри хам тутуу.

Хатылааһын: 3-4 дылы